

دکتر محمدرضا اسدی یونسی، مرضیه سپاهی

چه عواملی اثربخشی معلم را بهبود می‌بخشند؟

تدریس امری دوسویه است، در یکسو تلاش و کوشش‌های معلم است و سوی دیگر تلاش‌های دانش‌آموز. برای این که تلاش‌های معلمان کار لازم خود را داشته باشد، نکاتی را در کلاس باید رعایت کرد که امروزه به آن اثربخشی آموزش معلم گفته می‌شود.

عوامل مرتبط با اثربخشی معلم

خوشبختانه طی دو دهه اخیر یافته‌های پژوهشی همگرا و تأییدکننده یکدیگر در ارتباط با سؤال فوق ارائه شده است (بروفی^۱، ۲۰۰۱؛ کریمرس^۲، ۱۹۹۹؛ هی مک بر^۳، ۲۰۰۰؛ شیرنز^۴، ۲۰۰۳). برخی از این عوامل تحت عنوان کلی «ویژگی‌های معلم» قرار می‌گیرند. ویژگی‌های معلم صفات نسبتاً ثابتی هستند که با فعالیت‌های حرفه‌ای او مرتبط بوده و بر آن مؤثرند. در جدول شماره ۱، مجموعه‌ای از ۱۲ ویژگی معلم که توسط هی مک بر (۲۰۰۰) طی یک مطالعه گسترده در انگلستان شناسایی شده، ارائه گردیده است. این ویژگی‌ها در چهار شاخه یا مقوله طبقه‌بندی شده است؛ ویژگی‌های حرفه‌ای، تفکر یا استدلال، انتظارات و رهبری. قابل توجه است که تأثیر ویژگی‌های معلم بر اثربخشی وی به صورت مستقیم نیست. بلکه آن‌ها از طریق اثرشان بر شیوه‌ای که معلمان کلاس‌های خود را سازمان بخشیده و در آن‌ها فعالیت می‌کنند، نقش میانجی یا تعدیل‌کننده بر عهده دارند. به عقیده بلوم^۵ (۱۹۷۲) آن‌چه که معلمان را اثرگذار می‌سازد، کاری است که انجام می‌دهند و آن‌چه که معلمان

انجام می‌دهند بر آن‌چه که دانش‌آموزان یاد می‌گیرند و میزان آن، تأثیر می‌گذارد.

در ادامه فهرستی از فعالیت‌ها و اقداماتی که یک معلم انجام می‌دهد، در قالب یک فهرست وارسی (چک‌لیست) تنظیم گردیده است. هر قدر یک معلم تعداد بیشتری از این فعالیت‌ها و اقدامات را انجام دهد، به همان میزان اثربخشی او بیشتر خواهد بود. این چک‌لیست می‌تواند به عنوان راهنمای معلم و معیاری برای ارزیابی اثربخشی وی باشد.

در جدول شماره ۲، جملاتی که توصیف‌کننده عملکرد یک معلم است، آورده شده. لطفاً هر عبارت را با دقت بخوانید، و نظر خود را در خصوص صحت یا مطابقت هر یک درباره خودتان، با گذاشتن علامت x مشخص فرمایید.

نحوه نمره‌گذاری به این صورت است که به پاسخ درست است نمره ۳، تقریباً درست است نمره ۲، تقریباً غلط است نمره ۱، و غلط است نمره ۰ داده می‌شود. سپس نمرات همه سؤال‌ها با هم جمع می‌شود. حداقل و حداکثر نمره به ترتیب برابر با ۰ و ۱۴۴ است. نمره بالا به معنای اثربخشی بیشتر شماس است.

جدول ۱

طبقه	ویژگی	توصیف
ویژگی‌های حرفه‌ای	تعهد	تعهد نسبت به انجام هر کار ممکن برای هر یک از دانش‌آموزان و رساندن همه دانش‌آموزان به موفقیت و یا توانا ساختن آن‌ها به کسب موفقیت.
	اعتماد	باور به توانایی خود در مؤثر بودن و مواجهه با چالش‌ها.
	اعتبار	محکم، باثبات و قابل قبول بودن؛ به قول خود عمل کردن.
	احترام	باور به این که همه افراد مهم بوده و شایسته احترام‌اند.
تفکر/ استدلال	تفکر تحلیلی	توانایی تفکر منطقی، تجزیه کردن و تشخیص علت و معلول.
	تفکر مفهومی	توانایی شناسایی الگوها و روابط، حتی زمانی که با امور جزئی سروکار دارد.
انتظارات	انگیزه برای پیشرفت	انرژی مداوم و بی‌پایان برای تعیین و رسیدن به اهداف چالش‌برانگیز برای دانش‌آموزان و مدرسه.
	جست‌وجوگر	انگیزه برای کاوش بیشتر و رسیدن به قلب و درون چیزها؛ کنجکاوی عقلانی.
	اطلاعات	
	ابتکار عمل	انگیزه برای عمل سریع به منظور پیش‌بینی و پیشگیری از حوادث و رویدادها.
رهبری	انصاف‌پذیری	توانایی و تمایل به سازگاری با نیازهای یک موقعیت و تغییر تاکتیک‌ها.
	مسئولیت/ پاسخگویی	انگیزه و توانایی برای تعیین انتظارات و ضوابط روشن، و پاسخگو نگه داشتن دیگران برای عمل به آن‌ها.
	اشتیاق به یادگیری (شوروشوق آموختن)	انگیزه و توانایی حمایت از دانش‌آموزان در یادگیری‌شان و کمک به آن‌ها که به یادگیرندگانی مطمئن و مستقل تبدیل شوند.

آنچه که معلمان را اثرگذار می‌سازد، کاری است که انجام می‌دهند و آنچه که معلمان انجام می‌دهند بر آنچه که دانش‌آموزان یاد می‌گیرند و میزان آن، تأثیر می‌گذارد

جدول ۲

ردیف	شما:	درست است	تقریباً درست است	تقریباً غلط است	غلط است	نمره
۱	به دانش‌آموزان خود گوش می‌دهم.					
۲	در پایان دو هفته اول سال تحصیلی، دانش‌آموزان خود را با اسم می‌شناسم.					
۳	سعی می‌کنم از زاویه دید دانش‌آموزان خود به مسائل نگاه کنم.					
۴	در کلاس لبخند می‌زنم.					
۵	اعتقاد دارم که دانش‌آموزان قادر به یادگیری درس هستند.					
۶	اشتیاق خود را در آن چه تدریس می‌کنم به کار می‌گیرم.					
۷	به بهبود اثربخشی تدریس خود ادامه می‌دهم.					
۸	انتظارات خود را به دانش‌آموزان به طور شفاف و واضح انتقال می‌دهم.					
۹	اهداف روشنی برای هر درس دارم.					
۱۰	به ارزش آن چه که تدریس می‌کنم اعتقاد دارم.					
۱۱	تلاش می‌کنم که یک محیط (یادگیری) جذاب ایجاد کنم.					
۱۲	در هفته اول سال تحصیلی، برنامه کاری خود را تنظیم می‌کنم.					
۱۳	سعی می‌کنم که ویژگی‌های فردی همه دانش‌آموزان خود را بشناسم.					
۱۴	در کلاس خود به مشارکت، بیشتر از رقابت بها می‌دهم.					
۱۵	در کار با دانش‌آموزان خود، حسی از شوخ طبعی را نشان می‌دهم.					
۱۶	به دانش‌آموزان خود در ازای کارهای خاصی پاداش می‌دهم.					
۱۷	به صورتی منصفانه و مداوم مقررات خود را اعمال می‌کنم.					
۱۸	در کلاس خود بیشتر از بیانات و جملات مثبت استفاده می‌کنم تا بیانات منفی.					
۱۹	ترتیب نشستن خود را بر حسب نیاز در حین تدریس، تغییر می‌دهم.					

					۲۰	پیشرفت‌های مثبت دانش‌آموزان را به والدینشان، منتقل می‌کنم.
					۲۱	یادداشت‌های مثبت بر نوشته‌ها و کارهای دانش‌آموزان می‌گذارم.
					۲۲	به دانش‌آموزان خود اجازه اشتباه کردن می‌دهم.
					۲۳	از بزرگ‌نمایی و واکنش افراطی در برابر رفتارهای نادرست جزئی اجتناب می‌کنم.
					۲۴	درس‌ها را چنان جذاب می‌کنم که دانش‌آموزان را به طور فعال درگیر نمایم.
					۲۵	دانش‌آموزان را تشویق می‌کنم که چنان‌چه بخش‌هایی از درس من را متوجه نمی‌شوند، سؤال بکنند.
					۲۶	فرصت‌های یادگیری خودبه‌خودی را، چنان‌چه رخ دهند، تقویت می‌کنم.
					۲۷	در کارگاه‌ها یا کلاس‌هایی که مهارت‌های تدریس من را بهبود بخشد، شرکت می‌کنم.
					۲۸	از دانش‌آموزان به صورت فردی یا گروهی تعریف و تمجید می‌کنم.
					۲۹	میزان مشغولیت به کار را در کلاس خود، حداقل ۸۰ درصد حفظ می‌کنم.
					۳۰	احساس این‌که همه عضو یک خانواده هستیم، را در بین دانش‌آموزان خود، ایجاد می‌کنم.
					۳۱	از وقت کلاس، بهره‌مناسبی می‌برم.
					۳۲	سعی می‌کنم دروس فعلی را به دانش قبلی دانش‌آموزان پیوند دهم.
					۳۳	برای همه دانش‌آموزان زمانی برای بازخورد و تأمل فراهم می‌آورم.
					۳۴	به دانش‌آموزان تمرین هدایت شده می‌دهم.
					۳۵	سرعت و نواخت مناسبی برای دروس خود فراهم می‌کنم (نه خیلی آرام و نه خیلی سریع).
					۳۶	در برنامه‌ریزی دروس خود، تنوع سبک‌های یادگیری دانش‌آموزان خود را در نظر می‌گیرم.
					۳۷	سؤال‌ها و نظرات دانش‌آموزان را در دروس خود، دخالت می‌دهم.
					۳۸	زمانی که دروس کارایی ندارند، آن‌ها را براساس موقعیت هماهنگ می‌کنم.
					۳۹	فرصت‌هایی برای دانش‌آموزان فراهم می‌نمایم که چنان‌چه عقب، افتاده باشند از کمک‌های اضافی بهره ببرند.
					۴۰	به توانایی خود در مدیریت چالش‌هایی که در کلاس درس با آن مواجه می‌شوم، اعتماد دارم.
					۴۱	به هنگام ورود دانش‌آموزان به کلاس به آن‌ها خوشامد می‌گویم.
					۴۲	در تعامل با دانش‌آموزان از طعنه زدن و دست انداختن آن‌ها اجتناب می‌کنم.
					۴۳	صبح‌ها که وارد ساختمان مدرسه می‌شوم آمادگی انجام هر کاری را دارم.
					۴۴	بدون این‌که دغدغه کنترل کلاس را داشته باشم، کلاس در کنترل است.
					۴۵	قادر هستم که مشکلات رفتاری را در همان ابتدا و قبل از این‌که تشدید شوند، خنثی نمایم.
					۴۶	به طور مرتب از آن‌چه که در کلاس اتفاق می‌افتد، از طریق نظارت مستمر آگاه هستم.
					۴۷	سعی می‌کنم که حواس پرتی، آشفتگی و ایجاد وقفه در درس را به حداقل برسانم.
					۴۸	تدریس را دوست دارم.
جمع امتیاز (نمره کل)						

پی‌نوشت

1. Brophy
2. Creemers
3. Hay Mcher
4. Scheerens
5. Bloom

منابع

1. Anderson, Lorin W. (2004). Increasing teacher effectiveness. International Institute for Educational Planning. <http://www.unesco.org/iiep>.
2. Effective Teacher Checklist. www.edinboro.edu/dotAsset/100746.pdf Similar.